

УДК 658.1:631.1

А.М. Лисенко, канд. екон. наук, доц. (ЦНТУ, Кропивницький)

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ПЕРВИННОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ З ВИРОБНИЦТВА ПРОДОВОЛЬЧИХ ТА СИРОВИННИХ ТОВАРІВ

Ефективне управління власним капіталом підприємства не можливе без наявності достовірних даних бухгалтерського обліку про його формування, аналізу динаміки змін та показників використання, пошуку шляхів оптимізації його обсягу та структури.

Ключовими аспектами ефективного управління власним капіталом є:

- розуміння особливостей формування компонентів власного капіталу, відстеження динаміки його змін та структури, що дозволяє виявити можливості щодо нарощування обсягів та оптимізації структури власного капіталу, забезпечити прийняття обґрунтованих управлінських рішень;
- контроль за оборотністю та рентабельністю власного капіталу, управління ризиками шляхом забезпечення достатнього рівня власного капіталу як основи фінансової стійкості підприємства, зниження його залежності від зовнішнього фінансування.

Слід зазначити, що на функціонування підприємств, а отже й управління їх діяльністю загалом та власним капіталом зокрема здійснюють вплив галузеві особливості, специфіка функціонування різних секторів економіки. Зокрема, до первинного сектору економіки з виробництва продовольчих та сировинних товарів входять такі види економічної діяльності (рис. 1):

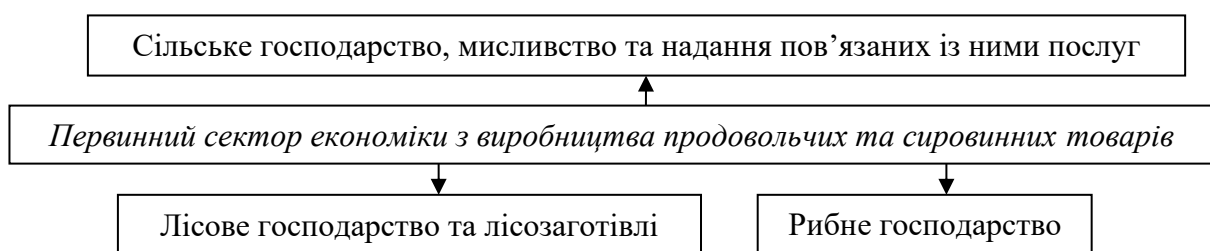

Рисунок 1 – Види економічної діяльності, які входять до складу первинного сектору економіки з виробництва продовольчих та сировинних товарів

Джерело: узагальнено автором на підставі [1]

В Україні упродовж 2015-2024 рр. спостерігалось нарощування обсягів власного капіталу підприємств первинного сектору економіки з виробництва продовольчих та сировинних товарів з 275303778,8 тис. грн. у 2015 р. до 1005848728,5 тис. грн. у 2024 р., у т.ч. на великих підприємствах - з 59624208,0 до 194901321,0 тис. грн., на середніх - з 121673507,2 до 397920058,6 тис. грн., на малих підприємствах - з 94006063,6 до 413027348,9 тис. грн. У структурному

розподілі власного капіталу більш вагомою була частка середніх за розміром та малих підприємств (табл. 1).

Таблиця 1 – Обсяги та структура власного капіталу підприємств первинного сектору економіки з виробництва продовольчих та сировинних товарів з розподілом їх за розміром по Україні на кінець 2015-2024 рр.

Рік	Загальний обсяг власного капіталу, тис. грн.	у т.ч.:					
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства	
		тис. грн.	% до підсумку	тис. грн.	% до підсумку	тис. грн.	% до підсумку
2015	275303778,8	59624208,0	21,66	121673507,2	44,20	94006063,6	34,15
2016	369370896,6	61377691,0	16,62	176600191,7	47,81	131393013,9	35,57
2017	436337648,4	64820090,0	14,86	209447243,2	48,00	162070315,2	37,14
2018	482978737,3	63650024,0	13,18	251174459,3	52,01	168154254,0	34,82
2019	522778659,5	91592964,0	17,52	245099075,5	46,88	186086620,0	35,60
2020	612250895,2	99557140,0	16,26	271264682,5	44,31	241429072,7	39,43
2021	796549724,4	147381556,0	18,50	337014863,3	42,31	312153305,1	39,19
2022	810270447,2	145514822,0	17,96	348774922,6	43,04	315980702,6	39,00
2023	876858534,6	149730430,0	17,08	374547444,8	42,71	352580659,8	40,21
2024	1005848728,5	194901321,0	19,38	397920058,6	39,56	413027348,9	41,06

Джерело: розрахунки автора на підставі [2]

Питома вага власного капіталу у валюті балансу підприємств первинного сектору економіки з виробництва продовольчих та сировинних товарів у 2015-2024 рр. становила 24,03-59,23 %, зокрема, на великих підприємствах - 40,99-59,08 %, на середніх - 39,73-60,05 %, на малих підприємствах - 13,93-58,52 %. У структурному розподілі власного капіталу за складовими сектору 98,93-99,40 % припадало на сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг, 0,48-0,92 % - на лісове господарство та лісозаготівлі та 0,08-0,21 % - на рибне господарство. У структурному розподілі власного капіталу за його видами у межах сектору загалом на частку зареєстрованого капіталу у 2015-2024 рр. припадало 7,54-12,20 %, капіталу в дооцінках та додаткового капіталу - 7,69-13,38 %, резервного капіталу - 4,13-6,79 %, нерозподіленого прибутку - 68,90-80,98 %, неоплаченого та вилученого капіталу - (-1,26)-(-0,31) %.

У 2015-2024 рр. у первинному секторі економіки з виробництва продовольчих та сировинних товарів формувався власний оборотний капітал, його обсяг збільшився з 104156767,9 тис. грн. у 2015 р. до 434316516,9 тис. грн. у 2024 р. Водночас, негативне значення розміру власного оборотного капіталу (тобто його відсутність) в окремі роки в сферах лісового господарства та лісозаготівель і рибного господарства перекривалось позитивним значенням даного показника в сфері сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних із ними послуг.

Для загальної оцінки ефективності управління власним капіталом підприємств первинного сектору економіки з виробництва продовольчих та сировинних товарів розраховуємо коефіцієнти його оборотності та частку прибутку на 1 грн. власного капіталу (табл. 2).

Таблиця 2 – Загальна оцінка ефективності управління власним капіталом підприємств первинного сектору економіки з виробництва продовольчих та сировинних товарів по Україні за 2015-2024 рр.

Рік	Коефіцієнт оборотності власного капіталу:				Прибуток на 1 грн. власного капіталу, грн.			
	загальний	у т.ч. за підприємствами:			загальний	у т.ч. за підприємствами:		
		великі	середні	малі		великі	середні	малі
2015	1,32	1,03	1,51	1,25	0,37	0,42	0,36	0,36
2016	1,09	0,86	1,17	1,10	0,25	0,20	0,24	0,27
2017	1,04	0,60	1,14	1,10	0,16	0,12	0,17	0,16
2018	1,09	0,86	1,08	1,18	0,15	0,18	0,15	0,13
2019	1,06	0,81	1,13	1,11	0,18	0,05	0,28	0,11
2020	0,99	0,78	1,07	0,99	0,13	0,09	0,15	0,14
2021	1,15	0,78	1,41	1,06	0,30	0,33	0,30	0,28
2022	0,84	0,77	0,89	0,82	0,11	0,12	0,11	0,09
2023	0,89	1,01	0,90	0,83	0,07	0,10	0,06	0,07
2024	0,88	1,04	1,00	0,69	0,17	0,16	0,17	0,16

Джерело: розрахунки й узагальнення автора на підставі [2; 3, с. 20]

За інших рівних умов на більших за розмірами підприємствах (при масштабуванні обсягів діяльності до оптимальної межі) ефективність управління власним капіталом повинна бути вищою, проте у розрізі окремих років упродовж 2015-2024 рр. проявлялися інші тенденції.

Отже, у результаті дослідження встановлено, що формування загального обсягу власного капіталу підприємств первинного сектору економіки з виробництва продовольчих та сировинних товарів здійснюється переважно за рахунок сфери сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних із ними послуг. У структурному розподілі власного капіталу за його видами найбільш вагомим компонентом є нерозподілений прибуток. Виявлено проблеми з формуванням власного оборотного капіталу в сферах лісового господарства та лісозаготівель і рибного господарства, а також з фінансовою стійкістю та формуванням показників ефективності управління власним капіталом на різних за розмірами підприємствах первинного сектору економіки з виробництва продовольчих та сировинних товарів. З метою підвищення ефективності управління власним капіталом доцільно залучати додаткові інвестиції, здійснювати ефективне управління прибутком та активами підприємств, удосконалювати систему обліку, контролю та аналізу.

Інформаційні джерела

1. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010. Наказ Держспоживстандарту України № 457 від 11.10.2010 р. (редакція від 04.01.2023 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text> (дата звернення: 09.11.2025).
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 09.11.2025).
3. Lysenko, A., & Moskalenko, V. (2024). Analytical evaluation of the effectiveness of equity management in agricultural, forestry and fishery enterprises in Ukraine. *Green, Blue and Digital Economy Journal*, 5(2), 12-20. URL: <https://doi.org/10.30525/2661-5169/2024-2-2>.

УДК 657:004.9

О.М. Ляпун, здоб. ст. д-ра філос. (ДБТУ, Харків)

ІНТЕГРОВАНІЙ ОБЛІК В ПАРАДИГМІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Парадигма цифрової трансформації формується під впливом глибинних структурних змін у глобальній економіці та системах управління, зумовлених широким впровадженням цифрових технологій, автоматизації, штучного інтелекту та інтелектуалізованих бізнес-процесів. За даними галузевих досліджень, понад 75% облікових фірм збільшили інвестиції в технології протягом останнього року, при цьому більше 30% вже інтегрували штучний інтелект у свої операції, а ще 23% планують впровадження у 2025 році [1]. Цифровізація сьогодні – це не лише технологічна модернізація, а й системна зміна логіки створення цінності, управлінських моделей, інформаційних потоків та поведінки економічних агентів. Цифрова трансформація економіки фундаментально змінює парадигму бухгалтерського обліку трансформуючи його від ізольованої функції фіксації господарських операцій до інтегрованої інформаційно-аналітичної системи підтримки управлінських рішень.

Традиційні облікові системи, побудовані на принципі фрагментарності даних і періодичної звітності, наразі втрачають здатність забезпечувати своєчасність й аналітичну глибину управлінських рішень. Через експоненційне зростання обсягу транзакцій, інтенсивність інформаційних потоків і посилення регуляторних вимог вони потребують суттєвого переосмислення й модернізації у напрямку переходу від локальних систем до інтегрованих архітектур, здатних до генерації та акумуляції в єдиному інформаційному просторі фінансової, нефінансової, управлінської та стратегічної інформації. Саме тому постає необхідність у науковому осмисленні інтегрованого обліку як системоутворюючого елемента інформаційної інфраструктури підприємства та його архітектури як теоретичної моделі, здатної забезпечити методологічну основу для практичних рішень.